

Expertmeeting Draagmoederschap

Expertmeeting 31 maart 2011, 15.00 – 17.30 uur, Den Haag

Inleiding

Het beleid in de jaren negentig van de vorige eeuw is gericht geweest op het voorkomen van commercieel draagmoederschap. Doel van de wijziging van het Wetboek van Strafrecht van 1993 was onder meer om te voorkomen dat draagmoeders en wensouders elkaar vinden door strafbaarstelling van bemiddeling terzake van draagmoederschap en het openbaar maken van de vraag naar en het aanbod van een draagmoeder.

Draagmoederschap diende niet een normale zaak te worden. De gecompliceerde ethische en juridische vraagstukken, psychologische effecten die aan draagmoederschap zijn verbonden voor moeder en kind, zijn daarvoor de reden geweest. Van overheidswege is geen voorlichting verstrekt. In het Burgerlijk Wetboek wordt de situatie van draagmoederschap niet expliciet geregeld. Moeder is de vrouw uit wie het kind is geboren.

Nieuwe ontwikkelingen ten opzichte van de jaren negentig zijn de opkomst van internet, de mondialisering van de samenleving en de toenemende voortplantingstechnieken. Daarnaast is te noemen dat tegenwoordig een op de zes paren hulp zoekt bij het zwanger worden. De verwachting is dat het aantal paren zal toenemen.

Aan berichtgeving in de media, aan jurisprudentie en aan de praktijk van de Raad voor de Kinderbescherming is te merken dat commercieel draagmoederschap heden ten dage voorkomt. Dat geldt met name internationaal: er zijn Nederlandse wensouders die gebruik maken van draagmoeders in India, Oekraïne en California. Het aantal gevallen is beperkt.

De overheid zal een antwoord moeten formuleren op de ontwikkelingen rond (commercieel) draagmoederschap en de daarmee samenhangende vraagstukken. *De vraag is of en zo ja, op welke wijze (internationaal) draagmoederschap meer of anders dan nu het geval is, moet worden gereguleerd.*

Een aantal experts op het gebied van draagmoederschap is uitgenodigd voor een expertmeeting. De lijst van deelnemers is bijgevoegd. De deelnemers zijn vanuit hun professie betrokken bij de verschillende kanten van het draagmoederschap. Belangenorganisaties zijn niet uitgenodigd. Het doel van de bijeenkomst is om de problematiek rond draagmoederschap nader te analyseren, ideeën te genereren en mogelijke oplossingen te inventariseren. De uitkomsten uit de expertmeeting worden gebruikt als input voor beleidsontwikkeling.

Problematiek rond draagmoederschap

De volgende problemen zijn genoemd, waarbij wordt opgemerkt dat de visie daarop niet steeds werd gedeeld.

- De huidige Nederlandse wet- en regelgeving zorgt ervoor dat mensen naar het buitenland gaan om hun kinderwens te vervullen. Dat kan leiden tot oncontroleerbare en ongewenste situaties.
- Hoogtechnologisch draagmoederschap is weliswaar mogelijk in Nederland, in het VUmc, maar in de afgelopen vijf jaar zijn slechts vijf kinderen met deze techniek zijn geboren. Dat komt door de strenge eisen die zijn gesteld aan hoogtechnologisch draagmoederschap. Alleen als beide wensouders het genetische materiaal afleveren en de wensmoeder de zwangerschap niet kan uitdragen (medische noodzaak), is hoogtechnologisch draagmoederschap toegestaan. Homoseksuele paren moeten hun toevlucht wel zoeken bij commercieel draagmoederschap in het buitenland als zij niet afhankelijk willen zijn van een Nederlandse draagmoeder en laagtechnologisch draagmoederschap.
- Tegenwoordig kan een vrouw een kind baren met een gedoneerde eicel. In Nederland wordt in het medisch dossier geregistreerd wie de eicel heeft gedoneerd, zodat het kind weet van wie het genetisch afstamt. Bij donaties die

buiten Nederland plaatsvinden met een gedoneerde anonieme eicel (bijv. Spanje) of gedoneerde anonieme zaadcel (bijv. Denemarken) is daar geen regelgeving voor. Sommige wensouders kiezen ook bij draagmoederschap bewust voor anonieme eiceldonatie.

- Bij draagmoederschap in Nederland is de draagmoeder de juridische moeder als zijnde de vrouw uit wie het kind is geboren (art. 1:198 BW). Het is de vraag of de overdracht van de juridische ouderrelatie naar de wensouder(s), niet een te ingewikkeld juridisch traject is. De juridische positie van het kind is onzeker.
- De juridische positie van een kind dat in het buitenland door middel van draagmoederschap geboren wordt, is onzeker. De juridische overdracht van het kind naar de Nederlandse wensouders verloopt vaak op zo'n manier dat niet goed is te controleren of voldaan is aan de vereisten van bijvoorbeeld de Wet conflictenrecht afstamming (strijd is met de Nederlandse openbare orde) of de Vreemdelingenwet.
- Een financiële vergoeding voor de draagmoeder: wat is het grensbedrag? Welke aspecten moeten daarbij worden meegewogen? Alleen voor de gemaakte onkosten of ook voor de 'verhuur' van het lichaam en de ongemakken en medische risico's die dat met zich brengt. Met betrekking tot commercieel draagmoederschap wordt ten behoeve van de discussie de volgende stelling geponeerd: *'Een vergoeding van 10.000 euro voor een draagmoeder is aanvaardbaar'*. De reacties van de experts zijn heel divers. In Nederland is € 10.000 euro een redelijke onkostenvergoeding voor het 'verhuren' van een baarmoeder voor 9 maanden, maar in andere landen zoals in India is € 10.000 een zeer groot bedrag. Kan er een objectief criterium komen? Bijvoorbeeld de helft of een kwart van het gemiddelde gezinsinkomen per jaar in een bepaald land van de draagmoeder (gedefinieerd door de Wereldbank). Bij laagtechnologisch draagmoederschap speelt nog mee dat commercieel draagmoederschap betekent dat een moeder haar eigen kind afstaat voor 10.000 euro. Moet onderscheid worden gemaakt tussen hoogtechnologisch draagmoederschap en laagtechnologisch draagmoederschap?
- Een financiële vergoeding voor de draagmoeder: vrijwilligheid. Het is onduidelijk hoe de positie van de draagmoeders in het buitenland is. In welke mate is een draagmoeder in staat om een vrijwillige keuze te maken? Het bedrag waarmee een vrouw in India of de Oekraïne wordt verleid om draagmoeder te worden, is naar plaatselijke maatstaven al snel zeer groot. Is sprake van uitbuiting?
- Een financiële vergoeding voor de draagmoeder: handhaving. Het afgelopen jaar heeft het Ministerie van Buitenlandse Zaken een aantal casussen gehad waarbij er sprake was van commercieel draagmoederschap in het buitenland. Handhaving van de Nederlandse normen is moeilijk. Dat roept de vraag op of er wetgeving moet komen omtrent commercieel draagmoederschap in het buitenland die lastig te handhaven zal zijn, of dat ieder geval op zichzelf moet worden beoordeeld.
- De anonimiteit van eicel- of zaaddonoren. De mening van de aanwezigen lopen uiteen over het feit of kinderen het recht moeten hebben om te weten waar het vandaan komt. De één vindt dat een basisrecht van het kind, terwijl de ander vindt dat een zekere anonimiteit aanvaardbaar is. Gewezen wordt op de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting: de anonimiteitswaarborg is opgeheven. Kinderen die met behulp van donorzaad zijn ontstaan, kunnen vanaf 16 jaar hun donor opsporen.

Mogelijke oplossingen

De volgende oplossingen zijn genoemd, waarbij wordt opgemerkt dat de visie daarop niet steeds werd gedeeld.

- Het reguleren van hoog- en laagtechnologisch draagmoederschap in wet- en regelgeving, waarbij wensouders na het doorlopen van een procedure met terugwerkende kracht worden geacht de juridische ouders van het kind te zijn; een aparte titel in Boek 1 BW.

- Kijken naar het 'Engels model'. Binnen Engeland is een regeling van kracht, waarbij het principe wordt toegepast dat als ten minste één van de ouders een genetische band heeft met het kind, het kind wordt overdragen aan de wensouders, mits iedereen hiermee instemt. Daarna moet er binnen zes maanden een verzoek bij de rechtbank worden ingediend, waarna de rechter het kind kan toewijzen aan de wensouders. De wensouders hoeven dan geen adoptieprocedure te doorlopen.
- Bekijken in hoeverre het mogelijk gemaakt is om de situatie van draagmoederschap in het buitenland, de (eventuele) overkomst van het betrokken kind naar Nederland en de overdracht van de juridische ouderrelatie, te reguleren. Er moeten duidelijke kaders worden aangegeven en de Nederlandse overheid dient de richtlijnen en normen in kaart te brengen. Het kan niet zo zijn dat normen die in Nederland gelden als het gaat om draagmoederschap, opeens niet meer gelden als het gaat om internationaal draagmoederschap.
- Ook al wordt er gereguleerd, een incident kan zich altijd voordoen. Toepassen van een boete voor wensouders die de wet- en regelgeving niet naleven. Een tik op de vingers is nodig ten behoeve van de normhandhaving. Niet alle aanwezigen zijn hier voorstander van. Voorkomen moet worden dat het kind er schade van ondervindt.
 Een minder stringente toepassing van het begrip "medische noodzaak". Niet het vereiste stellen dat het genetisch materiaal van beide wensouders afkomstig is. Hoogtechnologisch draagmoederschap aldus ook mogelijk maken voor homoparen en vrouwen bij wie driemaal een IVF is mislukt. Grens: gebruik maken van een draagmoeder om esthetische redenen.
 Er wordt een voorbeeld vanuit de praktijk aangedragen. Een lesbisch stel wilde graag een kind en de ene vrouw wilde de eicel leveren, waarbij de andere vrouw deze na bevruchting wilde dragen. Dit is medisch mogelijk. Vanuit de groep experts wordt hier verschillend op gereageerd. Eén expert brengt naar voren dat we ons moeten afvragen of wij wel zo'n ingewikkelde constructie moeten toestaan. In dit specifieke geval wordt er namelijk een medisch niet noodzakelijke ingreep toegepast, die niet geheel zonder medisch risico is. En de vraag is of de overheid dat moet willen. Ook wordt opgemerkt dat de vereisten voor hoogtechnologisch draagmoederschap thans worden opgesteld door medici, maar is dat niet méér aan de politiek?
- Voorlichting, een goede informatievoorziening voor de burger is belangrijk! Daar was iedereen het over eens.
- Er moet een centrum voor *voorlichting* en *bemiddeling* komen, waarbij de bemiddeling plaatsvindt zonder commercieel oogpunt (d.m.v. het hanteren van een laag inschrijfbedrag).
- In kaart brengen wat de scheidslijn is tussen adoptie enerzijds en draagmoederschap waarbij er geen sprake is van genetisch materiaal van de wensouders en/of draagmoeder anderzijds.
- Draagmoederschap op ideële gronden promoten om zo de vraag naar commercieel draagmoederschap te verminderen.
- Een instelling een grondige sociale, juridische en ethische analyse laten maken op het terrein van draagmoederschap, adoptie, eiceldonatie, anonimiteit, etc.